

מרון הרב אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל

יש והעדר*

היש והעדר שניהם נחוצים, היש הוא נחוץ לעשות הטוב, והעדר הוא נחוץ לסור מרע. (פי' לסור מרע) הוא עיקר היסוד, לכן אנו רואין כי המצות לא תעשה מרובין, ואחר דיבור "אנכי" תיכף כתיב "לא יהיה לך וכו'", וכאשר נקח למשל, שני מינים, מין האדמה הצומחת ומין ברזל, על האדמה הצומחת אע"פ שכעת לא יצמח מאומה אבל מ"מ אין אנו יכולין לומר שאין בה צמיחה, מפני שהרי יש בה כח הצומח אע"פ

* מאמר זה ושני המאמרים הבאים - "לא תעשון אתי" ו"מה אנוש כי תזכרנו", פורסמו בקובץ ראשי אלפי ישראל בתקופת שהותו של מרון הרב זצ"ל בלונדון. בראש המאמר נכתב "שיחה", וכנראה שדברי הרב זצ"ל נכתבו ע"י שומע. מעניין לציין את הערת עורך הקובץ - "כבוד הדר"ג בקש ממני שלא לכתוב עליו שום תואר וכבר אמרו חז"ל שרצונו על אדם זהו כבודו".

הערת מרון הרב זצ"ל:

(א) "היש" הוא תופס מקום ידוע. אבל "האין" אינו תופס מקום ידוע, לכן נמצא שהוא ממלא את כל חלל האדם ואינו תופס שיעור מוגבל במקום אחד, כמו דבר הרוחני שאין שייך בו לא אורך ולא רוחב ולא קומה ולא שום תפיסת מקום (מוגבל) ידוע, ולכן היראה שהיא העיקר וראשית החכמה, גם אצלה העיקר הוא ההעדר, שלא להזכיר את ש"ש לבטלה, כמ"ד בנדרים דף ח' וזרחה לכם יראי שמי וכו' שיראים להזכיר את ש"ש לבטלה, שמש צדקה ומרפא בכנפיה כי כנף הוא לשון הסתר (עיין ביומא דכ"ח יומא דענבא כולא שימשא) ולכן מדמה את יראת השם יתעלה לשמש כמו שהשמש הוא זורח במקום שיש שלילה יותר, כגון הבור, הוא מקבל יותר קוי השמש מן המקום שהוא רק שטח, כי על השטח קוי השמש הולכים במישור ובצד אחד, אבל אל הבור המה יורדים לארכו ולרחבו ולגבהו ומכל הצדדין וכולם מקבלים ביחד את קוי השמש, ונמצא כי החלל שהוא העדר הוא מקבל יותר את קוי השמש מן המקום המישור, כן יזרח לכם "יראי שמי" שיראים מהשיתוי"ת שלא להזכיר ש"ש לבטלה שזהו יראה על דרך העדר ובזה יש לדמות לשמש וזרחה וכו' שמש צדקה ומרפא בכנפיה, המרומז להעדר, כן מקיימים הצדיקים היראה בהעדר, וע"י יראה בשלילה ממילא יבוא ליראה בחיוב, וכמו בימות החמה בעת אשר השמש רחוקה מן הארץ ומ"מ הארץ מקבלת יותר קוים בימות החמה מבימות הגשמים, כי כאן העדר נתרבה מעט, וכיון שהעדר נתרבה נמצא שהאור הוא יותר חזק. ובזה יש לפרש גם דברי ירמיהו הנביא ע"ה, מרחוק ה' נראה לי ואהבת עולם אהבתיך על כן משכתיך חסד, מרחוק פי' מהעדר, וכן דורשי רשומות מהחב"ד אמרו זכרתי לך חסד נעורידך וכו' כי הלוא הוא היפך היש, כי העולם אוהב את היש, אבל האמת כי ההעדר הוא העיקר וז"פ זכרתי לך חסד נעורידך פי' שמתחלה היה העדר, כמאה"כ "בארץ לא זרוע", כי היש הוא בסוד "אור זרוע" אבל העדר הוא מכונה בשם "לא זרוע" וז"פ זכרתי לך חסד נעורידך וכו' לא זרוע, המרומז להעדר, כי עי"ז שאנו מכינין את העדר שיהיה כלי קיבול להיש, עי"ז יבוא הטוב בצד העליון של החיוב.

שלא יצא עדיין אל הפועל, אבל על הברזל נאמר בהחלט שאין בו צמיחה, מפני שאין בו כח צומח כלל. כן מי שהוא סר מרע, הוא מתקן את ההעדר, ונעשה כלי מוכשר לקבלת הטוב, ולכן ביסוד היראה שהיא ראשית חכמה, העיקר מכללי היראה שלא לזכור את ש"ש לבטלה (עיי' בתמורה דף ג') כי לפי שכל הפשוט היו יכולין לומר שכאשר יזכיר תמיד את שם כבודו יתו"ת, זה יהיה נחשב ליראה, אבל אין הדבר כן, כי גם ביראה העיקר לתקן תחלה את ההעדר בזה שאינו מזכיר ש"ש לבטלה (א) ונמצא שהעיקר הוא שהאדם יעשה מתחלה כלי מוכשר לקבל את הטוב, ובזה הוא מתקן את ההעדר ולכן אנו מברכין בכל בוקר שלא עשני גוי, פי' תיקון העדר תחלה.